

در توضیح این قسمت از مقاله به دو مورد ذیل به اختصار اشاره می‌شود :

- ۱- زندگی و شخصیت علی بن مهزیار
- ۲- محل دفن وی

گوشمای از زندگی پربار علی بن مهزیار

یکی از اجله علماء و فقهای بزرگ شیعه که علیرغم موقعیت شاخص و ممتازش در فرهنگ اصیل اسلامی تاکنون ناشناخته مانده ابوالحسن علی بن مهزیار الاهواری الدورقی است . این بزرگوار علاوه بر مقام و منزلت علمی اش ، از شخصیتها مبرز و مورد اعتماد حضرت امام جواد (ع) و امام هادی (ع) بشمار میرفت . علمای بزرگی چون شیخ طوسی ، نجاشی ، کشی ، ابن شهر آشوب ، شیخ عباس قمی در کتب معتبر خود از وی یاد نموده و از مقام شامخ علمی ، دانش ، تقوی و تالیفات ارزنده اش سخن گفته‌اند . (۲)

شیخ طوسی در کتاب رجال خود علی بن مهزیار را از اصحاب امام رضا ، امام جواد و امام هادی میدانند و می‌نویسد : (۳) " ابوالحسن علی بن مهزیار از مردم دورق بود و از موالی است . وی علم فقه و مبانی شناخت احکام دینی را آموخت و از حضرت امام رضا (ع) و امام جواد (ع) روایت کرده است . از اصحاب خاص امام محمد تقی (ع) بشمار رفت و از جانب آن حضرت و کالت داشت بدین گونه که در نزد آن حضرت مقامی بس والا یافت و نیز از اصحاب امام هادی هم بود . در بعضی نواحی و کیل آن ذوات مقدس بود و در نقل روایات مورد وثوق علماء و بر اعتقادی درست می‌باشد . "

علامه حلی در کتاب خلاصه الاحوال ص ۹۲ از وی بعنوان یکی از دانشمندان موثق نام می‌برد شهید قاضی نوراله شوشتری در کتاب خود مجالس المومنین به نقل از کتاب رجال الکشی و خلاصه علامه حلی از وی یاد می‌کند و کتب وی را به نقل از نجاشی ذکر می‌نماید .

حاج شیخ عباس قمی در کتاب خود در ذکر یاران و بزرگان و اصحاب امام جواد ، به جلال و عظمت علی بن مهزیار اشاره

توضیحی بر مقاله مسجد جامع جاجرم

محمد علی مخلصی

در شماره ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ مجله وزین اثر مقاله‌ای تحت عنوان " مسجد جامع جاجرم " به قلم همکار ارجمند آقای فائق توحیدی درج شده بود . این جانب از تحقیقات مشارالیه که سالیان دراز است با جدیت و پشتکار نکات تازه و اطلاعات جامعی را جهت علاقمندان به معماری و هنر ارائه می‌نماید بیش از پیش کسب معلومات نمودم اما بی مورد نمی‌دانم به منظور رفع پاره‌ای از شبهات و ابهاماتی که در این مقاله پیرامون مدفن علی بن مهزیار وجود داشت ، جهت مزید اطلاع خوانندگان محترم مجله اثر نکات ذیل را معروض دارم .

مقدمتا " جهت تذکار و یادآوری به قسمتی از مقاله فوق‌الذکر اشاره می‌شود :

" مقبره علی بن مهزیار یکی از شخصیت‌های مذهبی صدر اسلام و یار وفادار حضرت رضا (ع) در قبرستان قدیمی در حاشیه دروازه شرقی جاجرم قرار گرفته است و این مسئله به روشن نمودن سابقه تاریخی جاجرم کمک فراوانی می‌کند " (۱)

۱- مجله اثر شماره ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ ص ۱۰۳

۲- رجاء الطوسی تالیف شیخ الطائفه ابی جعفر محمد بن حسن الحسنی الطوسی از منشورات المکتبه و المطبعه الحیدریه فی النجف الاشرف ۱۳۸۰ هـ ص ۴۰۳ اختیار معرفه الرجال المعروف به رجاء الکشی تالیف الکشی محمد بن عمر - دانشکده الهیات دانشگاه مشهد سال ۱۳۴۸ ص ۴۶۰

می‌نماید و می‌نویسد : (۳)

" بالجمله در خبر است علی بن مهزیار پدرش نصرانی بوده و اسلام آورده و گفته شد که خود آن جناب نصرانی بوده خداوند او را هدایت فرموده و تفقه نمود و روایت کرده از حضرت رضا و جواد علیهم السلام و از خواص حضرت جواد گردید
ابوالحسن علی بن مهزیار اهوازی دورقی که جلالت شان و عظمت قدرش زیاده از آن است که ذکر شود و از توقیعات شریفه حضرت جواد (ع) باو معلوم می‌شود چه اندازه این بزرگوار جلیل‌القدر بوده که در یکی از این نامه‌ها آن حضرت اشاره می‌فرماید که مرا مسرور کردی بدانچه ذکر کردی همیشه مرا مسرور میداری و خداوند ترا مسرور می‌سازد به بهشت و راضی می‌شود از توبه رضایت من

بالجمله علی بن مهزیار از خواص و وکلای حضرت (ع) بوده و در بعضی از نواحی از جانب حضرت هادی علیه‌السلام نیز وکالت داشته‌است و سی‌وسه کتاب تصنیف فرموده
بر اساس کتب رجال موثق وی دارای تالیفات متعددیست که از نظر علما شیعه کلیه روایات و اخباری که از وی نقل گردیده مستند و موثق می‌باشند و پاره‌ای از این کتب عبارتند از :
حروف القرآن ، المثالب ، البشارات ، الانبیاء ، الخصال حدیث الاشعریه ، الحج ، فضائل المومنین ، تجارات و اجارات دیات ، تفسیر ، کفارات و النکاح و
علی بن مهزیار بیش از بیست مرتبه به قصد زیارت حضرت ولی عصر "عج" به حج مشرف شد و سرانجام به آرزوهای دیرین خود و وصل محبوب نائل آمد .
یادآوری این نکته ضروریست که خاندان علی بن مهزیار نیز دارای فضائل و مکارم اخلاقی بوده‌اند منجمله برادر وی ابراهیم بن مهزیار فرزندانش محمد و حسن ، نوه‌اش محمد بن حسن ، از محدثین بنام و علمای بزرگ عصر خود و از اصحاب خاصه‌امه

اظهار بشمار میرفته‌اند .

مدفن علی بن مهزیار

در مورد مدفن علی بن مهزیار اختلاف قولی وجود ندارد و ضمناً " در هیچکدام از کتب تاریخی معتبر ذکری از سفر علی بن مهزیار به بلاد خراسان خاصه جاجرم بمیان نیامده است و معلوم نیست که نویسنده محترم مقاله مزبور بر اساس چه مدارکی مقبره موجود در جاجرم را از آن علی بن مهزیار میدانند . برای روشن شدن مطلب به بررسی اجمالی چند متن تاریخی می‌پردازیم :

ابودلف مسعربن مهمل الخزر جی می‌نویسد : (۴)

" روبروی این سد (پل بند بر روی وادی الاعظم اهواز) مسجد علی بن موسی الرضا واقعست ری هنگامی که در سر راه مدینه به خراسان بدان وارد شد آنرا ترسیم (بنا) نمود .
یا قوت با استفاده از کتاب سفرنامه ابودلف چنین می‌نگارد (۵) :
. . . حضرت رضا در سفرشان از مدینه چون به اهواز رسیدند در محلی که بعداً " بنام مسجد امام رضا مشهور شد نماز گزارند بهمین جهت بنای فوق مورد احترام و زیارتگاه مردم خوزستان است .

نورالدین امام شوشتری در کتاب جغرافیای خوزستان راجع به مسجد امام رضا بر اساس نوشته‌های کتب فوق نظر تازه‌ای ارائه میدهد : (۶)

" باتوجه به این امر که در خوزستان بناهای متعددی بنام مقام امام رضا موجود است . چنین ب نظر میرسد که در هنگام عبور امام رضا از خاک خوزستان در آن نقاطی که حضرت توقفی داشتند بعداً " از این ابنیه برای یاد بود . ساخته‌اند بعید نیست که علی بن مهزیار که یکی از اصحاب مورد وثوق آن حضرت در این محل به حضور حضرتش مشرف شده و بعدها نیز طبق وصیتش کنار مسجد امام رضا دفن شده باشد .
باتوجه به گفته مقدسی (۷) ، ابودلف که محل مسجد امام رضا

۳- کلیات منتهی‌الامان تألیف مرحوم شیخ عباس قمی انتشارات جاویدان ج ۲ ص ۳۵۹

۴- سفرنامه ابودلف در ایران با تحقیقات ولادیمیر مینورسکی ترجمه سید ابوالفضل طباطبائی

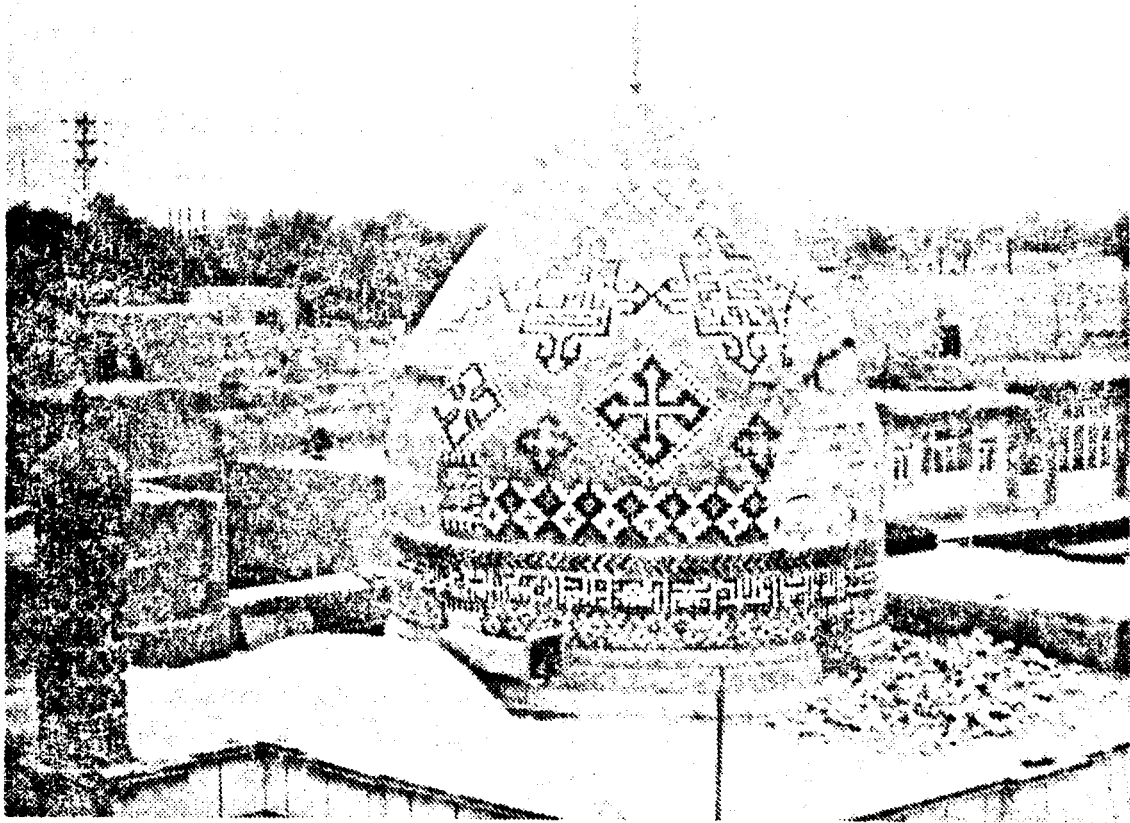
سال ۱۳۴۲ ص ۸۹

۵- معجم البلدان ج ۱ شهاب‌الدین ابی عبدالله یا قوت بن عبدالله حموی الرومی البغدادی بیروت

۱۳۸۸ ص ۱۹۶۸ م ۲۸۵

۶- تاریخ جغرافیائی خوزستان نوشته نورالدین امام شوشتری به اهتمام سید محمد علی امام شوشتری مؤسسه مطبوعاتی امیرکبیر سال ۱۳۳۱ ص ۹۶

۷- احسن‌التقاسیم فی معرفته الاقالیم تألیف ابوعبدالله محمد بن احمد مقدسی ترجمه دکتر علینقی

نمایی از بقعه علی بن مهزیار در اهواز، پیش از تخریب

می‌کرد. بنظر میرسید که در دوره قاجاریه نیز تعمیرات مفصلی در آن صورت گرفته بود. بنادارای حرم رواق صحن و گنبدی دوپوش با تزئینات کاشیکاری و معقلی بود.

در سال ۱۳۶۰ در ابتدای جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق، بر اثر موج انفجار موشکی که در نزدیکی بقعه و پشت پل سیاه اصابت نمود قسمتی از گنبد فرو ریخت و بنای بقعه آسیب جدی دید برای جلوگیری از ضایعات انسانی بنای قبلی بکلی ویران گردید بنای جدید که با همت هیئت امنای بقعه و با همکاری اداره کل اوقاف خوزستان احداث گشته شامل زیارتگاه اصلی مسجد و تاسیسات خدماتی چون زائر سرا، درمانگاه و کتابخانه می‌باشد که جهت جلوگیری از اطاله کلام از ذکر جزئیات آن خودداری می‌شود.

را در کناره پلی موسوم به پل هندوان میدانند و محل کنونی بقعه علی بن مهزیار که در کناره پل سیاه (احتمالاً "بایایه‌های قدیمی") واقع شده برای مدعی امام شوشتری که علی بن مهزیار در مسجد امام رضا دفن گردیده جامه حقیقت می‌پوشاند.

علاوه بر متون تاریخی فوق کتاب منتهی الامال شیخ عباس قمی که از اعتبار خاص در بین کتب مرجع شیعه برخوردار است نیز برای مدعا گواه صدق است (۸):

"بدانکه قبر علی بن مهزیار رضی‌الله عنه در اهواز است و بقعه و زیارتگاه است."

بنای بقعه: هرچند بنای کنونی بقعه علی بن مهزیار جدید الاحداث می‌باشد که بر ویرانه‌های بنای قدیمی که بر اثر اصابت موشک ویران شده، بنا گردیده، لیکن بنای قبلی نیز قدمت قابل ملاحظه‌ای نداشت و سبک بنا بیشتر معماری اواخر صفویه را تداعی

منزوی انتشارات مؤلفان و مصنفان ایران ج ۲ ص ۶۱۳

۸- کلیات منتهی الامال (در احوالات بنی‌الان) تألیف مرحوم حاج شیخ عباس قمی از انتشارات

جاویدان ج ۲ ص ۳۵۹